दक्षिण-पूर्वी मोरङका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यँर्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषाशिक्षा

विभाग, स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको

नेपा.शि.५९८ को प्रयोजनार्थ

तयार पारिएको

शोधपत्र

शोधकर्ता

डिकिन्द्रकुमार बस्नेत

क्याम्पस रोल नं.: १५७ (०६४/०६५)

परीक्षा क्रमाङ्क : २१४०३११/२०६६

त्रि.वि.दर्ता नं. : २६७८१-९०

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली विभाग

इन्द्रपुर, मोरङ

२०६८

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **"दक्षिण-पूर्वी मोरङका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यर्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन"** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी डिकिन्द्रकुमार बस्नेतले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । कडा मिहिनेत र लगनशीलताका साथ तयार पारिएको यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट रहेको छु । अतः यस शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६८ माघ

शोधनिर्देशक

गेहेन्द्र खनाल

सुकुना बहुमखी क्याम्पस इन्द्रपुर,मोरङ

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कृतज्ञता

प्रस्तुत **"दक्षिण-पूर्वी मोरङका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन"** शीर्षकको शोधपत्र मेरा आदरणीय गुरु श्री गेहेन्द्र खनालको प्राज्ञिक निर्देशनमा मैले तयार गरेको हुँ । यस शोधपत्रको शीर्षक चयनदेखि शोधकार्य सम्पादनसम्म पाएको उहाँको समुचित मार्गनिर्देशन र सहयोगले गर्दा नै यस शोधपत्रले मूर्त स्वरूप पाएको हो । आफ्नो महत्त्वपूर्ण समय प्रदान गरी शोधपत्रलाई परिष्कार र परिमार्जन गरिदिनु भएकोमा म उहाँप्रति हार्दिकतापूर्वक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै विभिन्न कोणबाट शोधपत्र लेखनमा सहयोग गर्नुहुने सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु श्री प्रेमप्रसाद भट्टराई तथा गुरु श्री अमृतप्रसाद आचार्य, श्री दीपक न्यौपाने र मेघनारायण श्रेष्ठप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै मेरो अध्ययनको लागि सदा सहयोग गर्नुहुने मेरा पूज्य पिता श्री नारायणबहादुर बस्नेत तथा पूजनीय एवम् ममतामयी माता भूमादेवी बस्नेतलाई जति कृतज्ञता टक्रयाए पनि थोरै भएको ठान्दछु ।

यसैगरी प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा तथ्याङ्कका संकलनका लागि विभिन्न विद्यालयमा गई अध्ययन कार्य अगाडि बढाउँदा सहयोग गर्नुहुने ती विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू, क्रमशः श्री धनबहादुर बस्नेत, श्री नारायण खड्का, श्री बेचन झा, श्री ललन झा, श्री पुष्पमणी भारती र श्री प्रदीप घिमिरेप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहान्छु । यस शोध कार्यका लागि आफ्ना अनुभवहरू बाँडेर मलाई सहयोग गर्ने साथीहरू श्री खड्गबहादुर विश्वकर्मा र श्री उमेशकुमार पण्डितप्रति पनि म आभारी छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोध कार्य मलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने अन्य मेरा गुरुहरू, साथीहरू, आफन्तहरू र यस शोधपत्रलाई टङ्कनमा सहयोग गर्नुहुने होराइजन कम्प्युटर सेन्टर इन्द्रपुर-१, खोर्सानेका मित्र अश्विन उप्रेतीलाई पनि विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

मिति २०६८ डिकिन्द्रकुमार बस्नेत

शोधसार

शोधशीर्षक	:	दक्षिण-पूर्वी मोरङका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन
शोधार्थी	:	डिकिन्द्रकुमार बस्नेत
शोधनिर्देशक	:	गेहेन्द्र खनाल
विभाग/क्याम्पस	:	नेपाली भाषा शिक्षा विभाग सुकुना बहुमुखी क्याम्पस इन्द्रपुर-४, मोरङ
शैक्षिक वर्ष	:	२०६४/६५
पृष्ठ सङ्ख्या	:	५४
अध्याय	:	पाँच

शोधप्रक्रिया :

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्ष नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांश पूरा गर्ने प्रयोजनका लागि तयार परिएको हो । कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता अध्ययन गर्नु यस शोधकार्यको प्रमुख उद्देश्य हो । यसअन्तर्गत मोरङ जिल्लाको दक्षिण-पूर्वी क्षेत्रमा अवस्थित सार्वजनिक र निजी विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिङ्गगत, भाषागत र विद्यालयको प्रकृतिगत आधारमा अध्ययन गर्ने कार्य गरिएको छ ।

यस शोधकार्यका लागि सामग्री सङ्कलन गर्ने क्रममा प्राथमिक स्रोतका रूपमा मोरङ जिल्लाका सम्पूर्ण विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई समेटन नसकिने भएकाले उक्त जिल्लाका दक्षिण-पूर्वी भेगमा चारवटा सार्वजनिक र दुईवटा निजी विद्यायका क्रमशः ३४ र १६ जना छात्र-छात्रा गरी जम्मा ५० जना विद्यार्थीहरू नमुनाका रूपमा लिइएको छ । गौण सामग्रीका रूपमा भने पूर्वकार्यहरू, सन्दर्भ पुस्तकहरू र यसै अध्ययनसँग सम्बन्धित विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू तथा लेखरचनाहरू रहेका छन् ।

प्रस्तुत शोधपत्रको अध्याय एकमा शोधपरिचय रहेको छ । त्यसअन्तर्गत विभिन्न उपशीर्षकहरू राखी व्याख्या गरिएको छ । अध्याय दुईमा पठनबोधको सैद्धान्तिक परिचय शीर्षकअन्तर्गत बाधको परिचय, बोधको प्रकार, श्रुतिबोध र पठनबोधको व्याख्या, पठन बोधको महत्व, पठनबोधका चरणहरू र पठनबोधमा प्रभाव पार्ने तत्वहरूका बारेमा व्याख्या एवम विश्लेषण गरिएको छ । यसैगरी अध्याय तीनमा कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कीय आधारमा व्याख्या एवम विश्लेषण गरिएको छ। अध्याय चारमा पठनबोध क्षमताको लिङ्गगत, भाषागत र विद्यालयको प्रकृतिगत आधारमा तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ । अन्तिममा अध्याय पाँच राखी यसमा आफूले गरेको अध्ययनका आधारमा निष्कर्ष तथा सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

विषयसूची

पेज नं.

सिफारिस पत्र	i
स्वीकृत पत्र	ii
कृतज्ञता	iii
शोधसार	iv
विषयसूची	vi
तालिका सूची	viii

अध्याय एकः शोधपरिचय

१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधप्रयोजन	१
१.३	समस्याकथन	१
१.४	शोधको उद्देश्य	२
१.५	प्राक्कल्पना	२
१.६	अध्ययनको औचित्य	३
१.७	पूर्वकार्यको समीक्षा	४
१.८	अध्ययनको सीमा	७
१.९	अध्ययन विधि	७
१.१०	जनसङ्ख्या	८
१.११	प्रतिनिधि नमुना	८
१.१२	सामग्री निर्माण	८
१.१३	सामग्रीको पूर्वपरीक्षण	९
१.१४	सामग्रीको कार्यान्वयन	९

अध्याय दुई : सैद्धान्तिक परिचय

२.१ बोधको परिचय ११

२.२ बोधका प्रकार १२

२.३ पठनबोधको महत्त्व १४

२.४ पठनबोधका चरणहरू १५

२.५ पठनबोधमा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू १६

अध्याय तीन : व्याख्या तथा विश्लेषण

३.१ पठनबोध क्षमताको व्यख्या तथा विश्लेषण १९

३.२ समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति ३४

३.३ विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति ३६

३.४ विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति ३७

३.५ समग्र मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको समूहगत स्थिति ४०

३.६ समग्र मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति ४२

३.७ समग्र मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति ४४

अध्याय चार : तुलनात्मक विश्लेषण

४.१ पठनबोध क्षमतामा विभिन्न समूहहरूको तुलनात्मक स्थिति ४६

अध्याय पाँच : निष्कर्ष तथा सुझावहरू

५.१ निष्कर्ष ५०

५.२ सुझावहरू ५३

५.३ भावीअनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ५५

सन्दर्भसामग्री

परिशिष्टाङ्क

तालिका सूची

तालिका नं.		पेज नं.
१	प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति	३४
२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति	३५
३	प्रतिशतका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	३६
४	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	३६
५	प्रतिशतको आधारमा विद्यार्थीको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	३७
६	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	३८
७	सम्रग विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलना	३८
८	समग्र मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको समूहगत स्थिति	४०
९	समग्र मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	४२
१०	समग्र मध्यमानका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति	